

id 1411
C-2 12/07/1967

STADS-EN DORPSGEZICHTEN EX ARTIKEL 20 VAN DE MONUMENTENWET

ELBURG, gemeente Elburg

Toelichting.

Het te beschermen stadsgezicht omvat het op de bijgevoegde kaart door een stippellijn begrensde gebied (Rijksdienst voor de Monumentenzorg, tek. nr. 058.)

Het stadje Elburg aan de noordelijke rand van de Veluwe is een van de zeer weinige voorbeelden in ons land van een stedelijke nederzetting, waarvan de plattegrond volgens een plan tot stand is gekomen.

Het plan voor de huidige binnenstad van Elburg werd opgesteld nadat hertog Willem van Gulik in 1392 bevolen had het toenmalige Elburg, dat in de 13de eeuw stadsrechten verkregen had en dat in de 14de eeuw een plaats verkreeg onder de Nederlandse Hanzesteden, te verplaatsen. Reeds in april van 1393 werden de eerste huiserven in de nieuwe stad uitgegeven. Kort daarop werd de nieuwe stad door grachten en muren omgeven. Het in het laatste decennium van de 14de eeuw tot stand gekomen stratenstramien, waarin de enigszins gebogen Ellestraat, vroeger de Olde straat, als het enige nog resterende element van de oudere nederzetting werd opgenomen, is tot in de huidige tijd bewaard gebleven.

Mede in aanmerking genomen dat niet alleen het beloop van de rooilijnen vrijwel geen veranderingen heeft ondergaan, doch dat ook de hoofdvormen van de bebouwing het resultaat zijn van een groeiproces van eeuwen, bezit het stadsbeeld als geheel een bijzondere mate van historische authenticiteit. Daarbij zijn van de middeleeuwse ommuring belangrijke restanten overgebleven, waarvan de Vispoort zich, als afsluiting van de Vispoortstraat, op een bijzondere wijze in het huidige stadsbeeld doet gelden; voorts is de binnenstad nog geheel omgeven door de aarden fortificaties die in de jaren 1580-'90 zijn aangelegd. Deze omwalling met op elk van de vier hoeken een bastion draagt met haar fraaie beplanting zeer bij tot de schoonheid van de stad.

De plattegrond van Elburg kenmerkt zich door een recht-hoekig stratenschema, dat door de beide elkaar loodrecht kruisende hoofdstraten, de Jufferenstraat-Vispoortstraat en de Beekstraat, in vier kwadranten wordt verdeeld. In het hart van de Beekstraat loopt de Beek in de vorm van een smalle gracht met bakstenen kademuren en twee rijen geschoren lindes. Evenwijdig aan de hoofdassen liggen vier straten, die de kwadranten verdelen in een verhouding van ongeveer 1:2. De resterende zijn weer onderverdeeld door stegen, die alle evenwijdig aan de hoofdassen lopen. Slechts de (oudere) Ellestraat en de Kromme-steeg wijken iets van het rechthoekige wegenschema af.

Een plaatselijke eigenaardigheid vormen de stoepen in de bredere straten van witte en zwarte keisteentjes, die soms in patronen zijn gelegd. Voorts draagt de bestrating in de stegen, bestaande uit een smal klinkerpad in het midden, met aan weerszijden stroken met veldkeien en een rabat van klinkers, bij tot het typische karakter van het stadsbeeld in Elburg.

Behoudens de Hervormde kerk in de noordoostelijke hoek van het stadsplan, voegen alle gebouwen met een openbare of een bijzondere bestemming zich in het stratenstramien. Gewezen wordt op het in 1393 gestichte huis van Arend toe Boecop in de Van Kinsbergenstraat, dat sedert 1400 tot voor enige jaren in gebruik was als raadhuis, voorts op de gebouwen van het v.m. Agnietenconvent op de hoek van de Jufferenstraat en de Zuiderwalstraat (na restauratie in 1957 bestemd tot raadhuis) en het in 1740 gestichte Feithenhof aan de Ledige Stede.

Een gave eenheid van stadskernen omringende omwalling, zoals in Elburg wordt aangetroffen, mag in zijn totaliteit als een architectonisch-stedebouwkundig monument van de eerste orde worden aangemerkt. De waarde als stedebouwkundig monument rechtvaardigt tevens, dat de met de historische stadskern harmoniërende gedeelten van de terreinen onmiddellijk buiten de stadsbuiten-gracht, mede binnen de omlijning van het te beschermen stadsgezicht worden betrokken. Van bijzonder belang zijn in dit opzicht de weilanden ten oosten en ten noordoosten van de oude stad. De begrenzing van het op grond van artikel 20 van de Monumentenwet te beschermen gebied is aan deze zijde van de stad derhalve getrokken langs de Nieuwe weg. Deze begrenzing volgt voorts de geprojecteerde weg langs het ten oosten van de Zwolse-weg in uitvoering zijnde uitbreidingsplan. Aan de zuidzijde en

aan de westzijde van het historische Elburg omvat het te beschermen gebied de gronden tussen de Oude Zuiderzeestraatweg en de Flevoweg, voorzover deze in vigerende uitbreidingsplannen in onderdelen niet voor stelselmatige uitbreiding van het woongebied zijn bestemd. Aan de noordzijde is tenslotte de kom van de Haven, die onmiddellijk ten noorden van de vestinggracht is gelegen, in het te beschermen stadsgezicht betrokken.